

Straub Péter

58

RÉGÉSZETI KUTATÁSOK A VÍZ ALATT

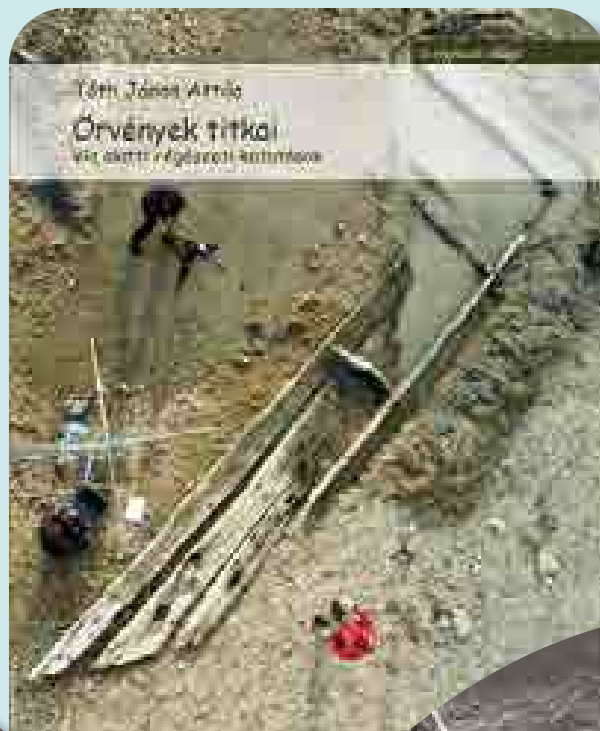
Tóth János Attila

A bölcskei római kikötőerőd egyik kőemlékének kiemelése

Tóth János Attila:
Örvények titkai. Víz alatti régészeti kutatások.

[A régészet világa 2.] Szerk.: Laszlovszky József, Archaeolingua, Budapest, 2018, 362 oldal

Bevezetésül a szerzőről annyit mindenképpen érdemesnek tartok leírni, hogy Tóth János Attila a kilencvenes években jelentkezett a Magyar Búvárszövetség tanfolyamára, amelyet a víz alatti régészet hazai megteremtése érdekében hirdettek meg egyetemi hallgatók számára. Az alapok elsajátítását követően a sikerek sem maradtak el. A szerző diplomamunkáját is víz alatti kutatási témából írta, miután római és klasszika archeológia szakágon végzett az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. Ezt követően dolgozott az örökségvédelem és a muzeológia területén, jelenleg pedig a ráckevei Árpád Múzeum munkatársa, s egyúttal az Argonauta Kutatócsoport és a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat Búvárrégészeti Szakosztályának vezetője.

Tóth János Attila
Örvények titkai
Víz alatti régészeti kutatások

Így aztán ki más is lehetett volna alkalmasabb személy megírni a hazai víz alatti régészet múltját és jelenét, mint ő, aki nemcsak a hazai vizeket kutatja évtizedek óta, hanem számos nemzetközi expedíciónak is tagja. A szerző aktuális kutatásairól és örvendetes sikereiről korábban is előszeretettel számolt be a médiában és ismeretterjesztő cikkekben, de úgy vélem, hogy ezzel a kötettel teljesíti ki igazán búvárrégészeti munkásságát.

A víz alatti régészet célja azonos a szárazföldiével, azaz a lelőhelyek felkutatása, dokumentálása, feltárása, védelme és a belőlük kiolvasható ismeretek feldolgozása, az eredmények közzététele mind a tudomány, mind pedig a nagyközönség számára. A könyv ezeknek az elvárásoknak tökéletesen megfelel, az olvasó már a beve-

zetőből pontosan érezheti, hogy mit várhat el a vaskos kötettől. Olvasásában előre haladva pedig egyre inkább nyilvánvalóvá válik, hogy különlegesnek és kivételesnek, hiánypótlónak kell tartanunk ezt a rendkívül nívós kiadványt. Jegyzeteivel, színes és fekete-fehér fotók tucatjával, a végén kislexikonnal és irodalomjegyzékkel ellátva nyújt tájékoztatást a kérdéskörrel egyfajta kézikönyvként, amihez hasonló a lelkes érdeklődő laikusok és a szakemberek számára korábban nem állt rendelkezésre magyar nyelven. Részből hasonló témájú munka korábban csupán egy jelent meg Magyarországon. Rádai Ödön *Régészek a víz alatt és a levegőben* című műve 1990-ben látott napvilágot. Az idegen nyelvű munkák fordításban megjelent változatai ugyanakkor szinte kizárólag a tengeri régészettel foglalkoztak, a folyami régészetet teljesen figyelmen kívül hagyva.

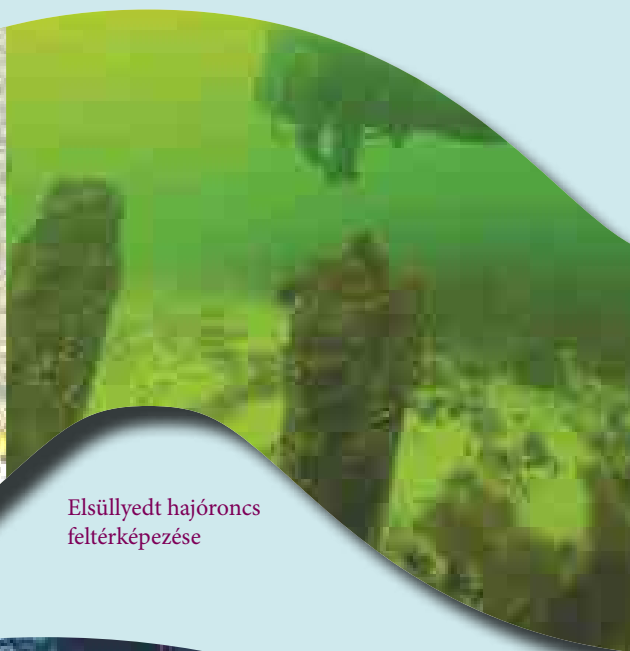
A hazai víz alatti régészet története az 1980-as évekig nyúlik vissza, de a folyami bújázkodás és kutatás nehézségei miatt a közelmúltig alig pár tucat helyszínt sikerült csak megvizsgálni. Holott a szerző meggyőződése, hogy a folyami régészet hungarikummá válhatna. A nemzetközi kutatás ugyanis inkább a tengereket preferálja.

Nem véletlenül van a magyar bújáregészeknek jó hírük a világban, mert aki a hazai folyók és bányatavak rossz látási viszonyai között szocializálódott, az utána bárhol megállja a helyét.

Az első dunai feltárára egyébként a Tolna megyei Bölcskénél került sor, ahol egy zátony emelkedett ki egy

A dunaföldvári Anjou-kori hajóroncs

Elsüllyedt hajóroncs feltérképezése

Víz alatti régészeti kutatás és dokumentáció

alacsony vízállás során. A Szabó Géza régész nevéhez kapcsolható többéves kutatás végül itt egy római kori kikötőerőd előkerülését eredményezte, igen jelentős kőemlékekkel.

A könyv nem titkolt célja, hogy a szerző saját kutatásaira, élményeire alapozva mutassa be, voltaképpen mi is az a víz alatti régészet, melyek a kutatás módszerei, milyen leletek találhatóak a víz alatt. Mivel járulnak hozzá ezek a kutatások a tudományhoz, a nemzet és az emberiség örökségéhez, hazánk múltjának a megismeréséhez, s nem utolsósorban, hogy miként kapcsolódnak össze és egészítik ki egymást ebben a speciális kutatási ágban a különböző tudományterületek.

történetek okán is különösen érdekesek, melyek felderítése és értelmezése olykor már nemcsak régészeti, hanem nyomozói vénát is megkíván. Szerencsére a kötet szerzője mindkettővel rendelkezik, és olyan különlegességről is beszámol az olvasónak, mint az egészen új és speciális kutatási területnek számító víz alatti hadi régészet, ami alapvetően a hadihajók, illetve a vízbe esett hadieszközök, gépek (pl. repülőgépek) kutatásáról szól. A nagyobb területek átvizsgálására is alkalmas műszeres felderítő és dokumentáló technikáknak köszönhetően mára a tengeri csaták víz alatti feltérképezése is napirenden van. De mivel ez az irányzat nem csupán régészeti korú emlékeket kutat, a jogi szabályozás még sok helyen hiányos.

Az emberiség kultúrája, története, gazdasága szorosan összefügg a vízzel. A vízi útvonalakat „működtetni” kellett, ehhez infrastruktúrára (hajók, kikötők, raktárak, malmok stb.) volt szükség.

A vasút előtti kontinentális
Európa első számú

Víz alatti régészeti
kutatás és
dokumentáció

A szerző bemutatja, hogy miként tervezik és szervezik az expedíciókat, milyen nemzetközi együttműködések zajlanak. A kötet elsősorban a szerző folyami régészeti kutatásaira épül, de tömören összefoglalja a víz alatti régészet komplett történetét, valamint a hajózás és a kikötőépítészet kutatása terén elért nemzetközi eredményeket is. A munka egyrészt esettanulmányokat, problémaköröket és összefüggéseket mutat be (pl. hajóépítészet, a folyó és a partjain élők kölcsönhatása stb.), másrészt pedig konkrét, megmentett leletegyüttesek történetét tárja elénk olvasmányos, érdekesítő stílusban. Külön fejezetet szentel a kutató a Dráva medrében, Drávatamási határában fellelt török kori rönkhajónak, illetve pontonhídmaradványnak, a dunaföldvári Anjou-kori hajónak, a római *limes* víz alá került emlékeinek és Mária királyné 1526-ban elsüllyedt „kincses hajóinak”. Olyan leletek ezek, melyek nemcsak vízben való megmaradásuk miatt, de a hozzájuk tartozó

közlekedési folyosói a folyamok voltak. S miután azokon keresztül történt a szállítás, közelükben az ókori nagy civilizációktól kezdve a középkorig kereskedővárosok és hajókikötők épültek. A vízben pedig sok minden fellelhető akár évezredekre visszamenőleg, ami az ember és a víz kölcsönhatásának emléke (elmosott települések, kikötők, hidak kő- és faelemei, hajók, kincsek stb.). A laikusok egyik leggyakoribb kérdése mégis az, hogy vajon miként tudják a régészek, hogy hol kell keresniük ezeket az emlékeket.

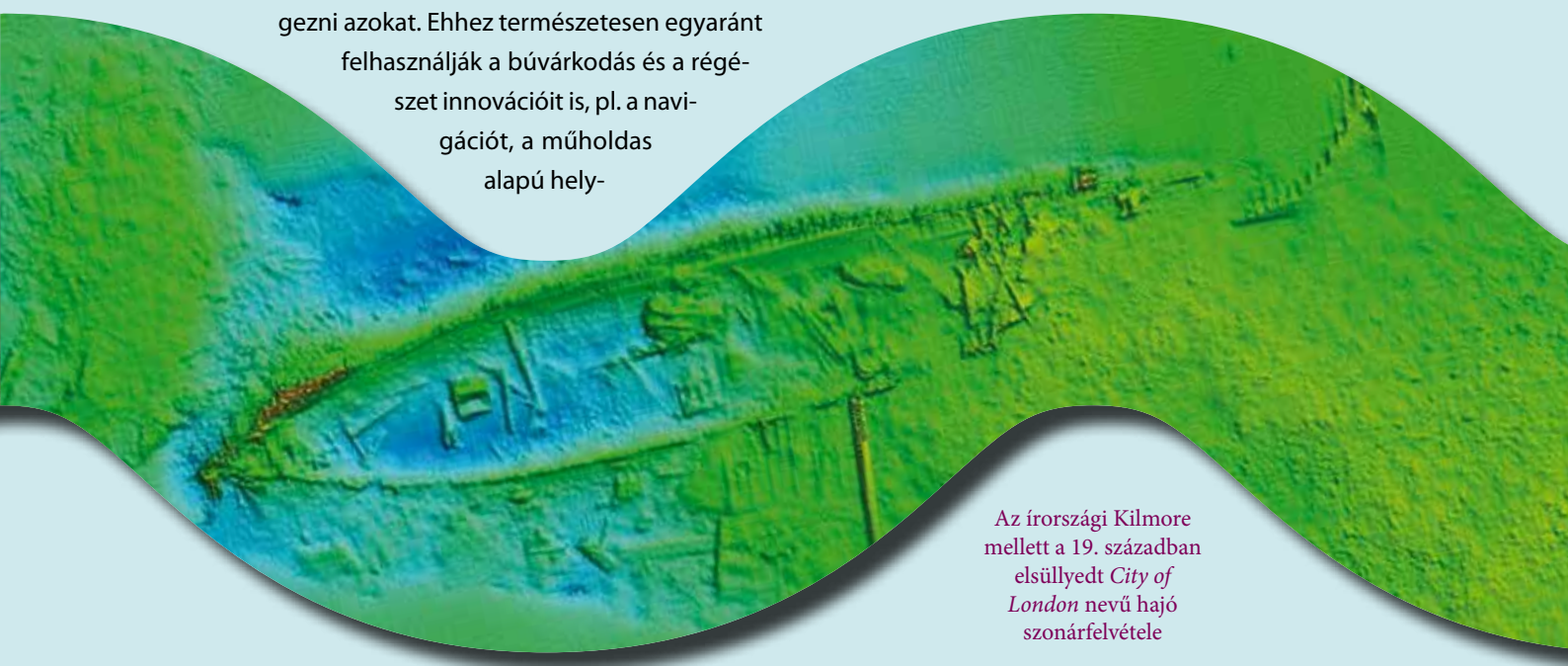
A kötet több fejezetben tér ki erre a kérdésre, a klasszikus felfedezési módoktól (tehát az alacsony vízállás következtében napvilágra kerülő emlékektől) kezdve sokat segítenek a régi térképek, csakúgy, mint a modern légi és

műholdas felvételek. A szigetek és az átkelők környékét is mindig érdemes átkutatni. A búvárrégészek egyik legnagyobb segítsége a szonár, amely úgy letapogatja a felszínt, akár egy szkener, és a szonár képernyőjén rögtön látszanak a vízben lévő maradványok, azok korát azonban már a szakembereknek kell megállapítani. De a szerző hangsúlyozza, a szerencse, a véletlen és a jószándékú lelőhely-bejelentő személyek (leggyakrabban horgászok) révén tudomására jutó információk felbecsülhetetlen jelentőségét is.

A kötetben betekintést kapunk a felderítő merülések, a víz alatti ásatások változatos és érdekes világhoz és ezek veszélyeibe is. A víz alatti munkák módszerei hasonlóak a felszínen, a földben végzett ásatási munkához, és ugyanolyan tudományos igényességgel kell elvégezni azokat. Ehhez természetesen egyaránt felhasználják a búvárkodás és a régészet innovációit is, pl. a navigációt, a műholdas alapú hely-

költségeit, és nagy konzerváló központok létrejöttéhez járult hozzá szerte Európában. A faanyagok szakszerű megmentése egyben hatalmas lökést adott a dendrokronológiai kutatásoknak is [a fák évgűrűire alapozott kormeghatározási módszer – a szerk.], mely révén nem egy esetben forradalmi eredmények születtek egyes őskori kultúrák datálását illetően is.

Az UNESCO becslése szerint a víz alatti örökségi elemek száma világviszonylatban a több milliót is elérheti. A víz alatti roncsok számát legalább 3 millióra becsülik, ennek jelentős része még felfedezésre vár. A Kínát uraló mongol Kublaj kán 1274-ben és 1281-ben Japán ellen küldött inváziós flottái, amelyeket hurrikánok pusztítottak el végül, önmagukban hajóroncsok ezreit jelentik! A kutatás

Az írországi Kilmore mellett a 19. században elsüllyedt *City of London* nevű hajó szonárfelvétele

meghatározást. Nem véletlen, hogy a francia Cousteau kapitány és csapata már évtizedekkel korábban nagy sikereket ért el a búvárrégészetben, hiszen a több irányból is tengerekkel körülvett Franciaország az európai víz alatti régészeti kutatások egyik bölcsőjének tekinthető. Az informatika és a robotika fejlődése pedig valószínűleg egyre újabb és újabb lehetőségeket fog megnyitni a búvárrégészek előtt. A tudomány ma már eljutott oda, hogy a *Titanic* belsejét akár a saját okostelefonunk segítségével szemlélhetjük meg.

A víz alatti régészet leletei között gyakoriak a különböző szerves anyagok, így a fából készült tárgyak is stb. Ezek folyamatos kiemelése és vizsgálata rendkívüli módon csökkentette azok korábban drága restaurálási

jelenleg 150-nél is több víz alá merült települést, településrészt tart nyilván világszerte, mindegyikben számos épület és több ezer ingó örökség emlék is található.

Nincs ez másként hazánk vizeiben sem. A szerző becslése szerint a jelenlegi tempóval több mint száz év lenne szükséges csak a Dunában rejlő emlékek feltérképezéséhez, és akkor még a Tisza vagy a Balaton szóba sem került. Nyugodtan állíthatjuk tehát, hogy Magyarország víz alatti történelme még sok meglepetést tartogat számunkra!

